

SIMBOLURI HERALDICE PE OBIECTE DE ARTĂ DECORATIVĂ DIN COLECȚIILE MUZEULUI MUNICIPIULUI BUCUREȘTI

Dr. Dana Roxana Nicula

Abstract: The Bucharest Municipal Museum has rich collections of decorative art made from glass, porcelain, wood, metal, that has worthy collections decorated with heraldic emblems, monograms.

Our subject is not new, it came to complete an old research made a few years ago, research about heraldic signs and monograms that decorated metal objects especially that for common use made. The metal object collection has approximately 10.860 of pieces, with a very large typological diversity, including not only ornamental pieces but also common use objects: plates, glass, cutlery, candlesticks, kettles made in France, England, Germany, Russian, or made here in Romania.

Our emblem and monograms applied on the metal objects are as spectacular as that applied on glass, porcelain or other materials highlights the emblem. Their application on the metal is made through engraving, with often no colour. However the emblem is an artistic graphic representation made, with main elements of community, family or an institution.

In this article we will talk about emblems on the objects with decorative function and common use also, that belonged to the ruler Alexandru Ioan Cuza and Royal family of Romania.

Keywords: heraldic, emblem, monogram, history, art, metal

Așa cum menționam în articolul anterior, Muzeul Municipiului București este păstrătorul unor colecții valoroase de artă decorativă din sticlă, porțelan, lemn, metal, care cuprind obiecte armate cu însemne heraldice și monograme.

Tema acestui articol vine să completeze demersul nostru, referindu-se la însemnele heraldice și monogramele cu care sunt decorate obiectele din metal, în special cele de uz comun. Colecția de obiecte din metal, cuprinde aproximativ 10.860 de piese, de o mare diversitate tipologică. Include atât piese cu rol pur decorativ, cât și obiecte de uz cotidian: farfurii, pahare, sfeșnice, tacâmuri, ceainice produse în ateliere străine din Franța, Anglia, Germania, Rusia, dar și autohtone.

Stemele ce vor fi prezentate nu sunt necunoscute literaturii de specialitate, noi dorind a evidenția importanța pieselor din metal decorate cu însemne heraldice și monograme, care se află în patrimoniul muzeului nostru și care au aparținut domnitorului Alexandru Ioan Cuza și familiei regale a României.

Referindu-ne la descrierea propriu-zisă a stemelor ne vom conforma normelor heraldicii, având ca punct de plecare lucrările unor specialiști în domeniul heraldicii și sigilografiei enumerați în bibliografie. La prezentarea fiecărei steme vom ține seama

de principalele ei componente: scutul și diviziunile sale, cromatica scutului sau a unora dintre cartiere, piesele și figurile heraldice, cuprinse în câmpul său, elemente decorative, elemente exterioare ale scutului compuse din coroane, tenanți, suportți, pavilion, coroanele regale sub care sunt prinse pavilioanele și deviza.

Stemele și monogramele aplicate pe obiecte din metal nu sunt la fel de spectaculoase ca cele aplicate pe sticlă, porțelan sau alte materiale care scot în evidență elementele componente ale blazonului. Aplicarea lor pe metal este executată prin gravură mecanică – incizie sau excizie – culorile în cele mai frecvente cazuri nefiind aplicate, ci doar evidențiate prin gravură. Cu toate acestea blazonul este o reprezentare grafică, artistic realizată, aceste steme reprezentând o dovadă a autenticității obiectelor pe care se află gravate.

Pentru a înțelege structura acestor steme, trebuie să facem referire la fenomenul heraldic care s-a manifestat cu vigoare în țările române mai ales după înfăptuirea Unirii Principatelor din anul 1859. Armeriile reunite ale celor două țări vor apărea pe stema noului stat creat (Dogaru, Berindei, 1993, 4).

Stemele Țării Românești și Moldovei au mai fost reprezentate împreună pe pecețile domnitorilor Mihai Viteazul, Vasile Lupu, Gheorghe Duca, precum și pe alte sigilii aparținând familiilor domnitorilor fanarioți Mavrocordat, Racoviță și Ghica (Cernovodeanu, 1977, 140; Dogaru, 1994, 50).

După crearea noului stat – numit la început *Principatele Unite, Principatele Unite Române*, apoi *România* – reprezentările heraldice ale stemei oficiale a țării au fost variate ca înfățișare. Heraldicii au stabilit patru categorii distincte.

Prima având un caracter emblematic, cuprinde simbolurile celor două principate române neincluse într-un scut, fiind plasate liber pe sigilii, monede sau steaguri.

Cea de-a doua o reprezintă stema cu ecusoanele acolate ale celor două țări reunite, figurată în diferite variante de aspect, atât în privința formei simbolurilor heraldice ale Moldovei și Țării Românești, cât și sub raportul amplasării lor și alcătuirii smalțurilor câmpurilor ambelor ecusoane.

A treia variantă este stema cu scut unic, în două variante: a) simbolurile Principatelor Române cuprinse în același câmp al scutului; b) scutul despicat, purtând în fiecare dintre câmpurile sale câte unul din simbolurile celor două principate.

Cea de-a patra variantă este stema cu scut scartelat și cu ecuson central, cuprinzând în cele patru cartiere ale sale simbolurile țărilor române dublu figurate, peste care broșează un ecuson tripartit în fascie, în smalțurile drapelului național (Cernovodeanu, 2005, 367).

Trebuie să precizăm că, în perioada 1859-1866, a existat o adevărată concurență între armorialul de stat muntean și cel moldovean, de unde și diversitatea elementelor variabile ca aspect.

Prima încercare vizând alcătuirea unei steme pentru noul stat a avut loc în iulie 1859, când Comisiei de la Focșani – forul legislativ după relizarea unirii – i s-a propus elaborarea unui proiect de stemă. Elementul central al acesteia era acvila cruciată,

încoronată cu o coroană închisă, ținând pe piept un ecuson de mici dimensiuni, cuprinzând capul de bour cu stea între coarne; pasărea heraldică menționată ține în gheare însemnele puterii, în dreapta spada, în stânga – sceptrul.

Această stemă a fost imprimată pe însemnul primei decorații instituite de domnitorul Alexandru Ioan Cuza (PRO VIRTUTE MILITARI) (**fig. 1**).

Compoziția aceasta nu a fost acceptată ca stemă a noului stat deoarece, Mihail Kogălniceanu considera că noua stemă ar fi putut provoca nemulțumiri puterilor garante, care erau de acord cu unirea Principatelor Române doar pe durata vieții lui Alexandru Ioan Cuza (Moisil, 1939, 8; Dogaru, 1994, 59).

În ianuarie 1860, Ion Ghica, președinte al Consiliului de miniștri, supune spre dezbatere cabinetului său un proiect de stemă realizat de pictorul Carol Popp de Szathmary (**fig. 2**).

Proiectul acesta cuprindea: scut despiciat având câmp tripartit în brâuri roșii, aur și azur încărcat în prima parte cu acvila cruciată, conturnată cu zborul deschis; în cea de-a doua, pe câmp tăiat roșu și azur, un cap de bour privit din față, cu stea de aur între coarne. Scutul astfel împodobit, timbrat de o coroană închisă însoțit de însemnele puterii, în dreapta – sceptrul, în stânga – spada. Avea ca suport doi delfini afrontați, însoțiți fiecare de câte un drapel tricolor plasat pe vertical (în pal) și cu capetele așezate pe două țevi de tun încrucișate; pe o eșarfă albastră deviza *HONOR ET PATRIA*. Țevile erau plasate pe ramuri verzi de stejar, dotate cu frunze și cu ghinde. Întreaga reprezentare era plasată sub un pavilion de purpură prins într-o coroană închisă și căptușit cu hermină.

O altă variantă, executată tot de Carol Popp de Szathmary, se deosebea prin faptul că scutul avea drept tenanți un personaj feminin, purtând o armură (sabia curbă) – în stânga, un leu – în dreapta, elemente preluate din patrimoniul spiritual daco-roman, evocând colaborarea băștinașilor cu coloniștii, conform reprezentării încrustate pe moneta *PROVINCIA DACI*, din veacul al III-lea. Nici acest proiect nu a fost acceptat (Dogaru, 1994, 60).

În octombrie 1863 s-a alcătuit un proiect de stemă ce răspundea exigențelor legilor heraldice (**fig. 3**).

Acesta cuprindea: scut sfertuit încărcat în cartierele unu și patru, pe albastru cu acvila cruciată, în doi și trei, pe roșu cu capul de bour cu stea între coarne; peste tot scut tripartit în brâuri, roșu, galben, albastru (stema familiei Cuza). Scutul, timbrat de o coroană închisă este sprijinit de doi delfini afrontați și două insigne legionare romane: pe o eșarfă s-a scris deviza *TOȚI ÎN UNU*. Totul era plasat sub un pavilion prins într-o coroană închisă, dotat cu ciucuri și franjuri și căptușit cu hermină. Nici această stemă nu a fost adoptată oficial (Dogaru, 1981, 108).

După instaurarea dinastiei de Hohenzollern, în aprilie 1867 se adoptă o nouă stemă de stat (**fig. 4**). Noua stemă se compunea din: scut scartelat, cuprinzând în cartierele unu și patru, pe câmp de azur și de aur, acvila cruciată, încoronată cu zborul în jos, redată cromatic natural, însoțită în cantonul superior senextru de un soare de aur; în cartierele doi și trei, pe fond de azur și roșu un cap de zimbru natural, cu o stea cu cinci raze între

coarne, de argint, însoțită la rândul-i de o semilună (crai nou) din același metal. Peste tot armele familiei Hohenzollern; ecuson sfertuit încărcat în unu și patru cu argint, în doi și trei, cu negru. Scutul, timbrat cu o coroană închisă, este susținut în dreapta de o femeie dacă, ținând în mâna dreaptă arma specifică dacilor (arpi), iar în stânga de un leopard lionat. În partea inferioară a compoziției se află o eșarfă albastră cu deviza familiei domnitoare *NIHIL SINE DEO*, scrisă cu litere de aur. Întreaga reprezentare este plasată sub un pavilion de purpură, prins într-o coroană închisă, dotat cu franjuri și ciucuri de aur și căptușit cu hermină.

După 1867 s-au folosit în paralel și compoziții corespunzătoare perioadei domnitorului Alexandru Ioan Cuza, în special cele cuprinzând scutul despicat încărcat cu herburile Țării Românești și Moldovei (Dogaru, 1994, 61).

O nouă stemă de stat a fost adoptată prin legea din 6/18 martie 1872 cu următoarea compoziție: scut sfertuit în primul cartier, pe azur, o acvilă de aur cruciată și încoronată din același metal, purtând în gheara dextră spada și în cea senestră sceptrul, din același metal, flancată în cantonul superior dextru de un soare tot de aur; în cartierul doi, pe roșu, apare un cap de bour de aur cu o stea cu șase raze între coarne, din același metal, flancat în cantonul superior senestru de o lună (crai-nou) din același metal; în cartierul trei (simbolizând Oltenia), pe roșu aflăm un leu de aur, încoronat, ieșind dintr-o coroană antică, din același metal și flancat la dextra de o stea tot de aur; în cartierul patru pe azur, doi delfini afrontați de aur (simbolul teritoriilor maritime moldovene); ecusonul central conținând scutul sfertuit argint și negru al casei domnitoare. Scutul timbrat de o coroană regală, este susținut de doi lei afrontați, cu coada trecută printre picioare. Deviza, mantoul și coroana sunt identice ca în stema din 1867 (Cernovodeanu, 2005, 406).

Aceste armerii se vor păstra fără modificări până după Războiul de Independență (1877-1878) (**fig. 5**).

La trei ani după obținerea independenței, pe 10 mai 1881, România s-a proclamat regat. În această perioadă s-au produs schimbări și în armeriile de stat. Modificările de ordin heraldic se referă doar la ornamentele exterioare ale scutului stemei din 1872. Cât privește mobilele scutului, nu se produce nici o schimbare de aspect, însă este vorba despre un transfer de semnificație al cartierului patru. Cei doi delfini afrontați nu mai semnificau cele trei județe Cahul, Ismail și Bolgrad, ci județele Tulcea și Constanța.

După realizarea Marii Uniri din anul 1918 se impunea modificarea stemei de stat (**fig. 6**). Noua stemă a României Mari a fost adoptată abia la 23 iulie 1921 și era compusă din: trei scuturi suprapuse – scutul mare, scutul mijlociu și scutul mic în inimă.

Scutul mare: azur, cu acvila de aur, cu cioc și picioare de același metal, timbrat de o coroană regală tot de aur, ținând în cioc o cruce rotunjită cu piciorul ascuțit la bază și trifurcat, de același metal. În gheara dextră o spadă și în cea senestră un sceptru, ambele de aur, sceptrul fiind terminat în floare de crin. Acvila României simbolizând armele regatului român.

Scutul mijlociu este pus pe pieptul acvilei, sfertuit și cu insițiune în vârf, conținând armele provinciilor surori.

Primul cartier – armele fostului principat Țara Românească, azur cu acvila de aur, cioc și picioare roșii. În cioc o cruce rotunjită de aur, însoțită la dextra de un soare și la senestra de o semilună întoarsă, de același metal.

Cartierul al doilea cuprinde armele fostului Principat Moldova (cu Basarabia și Bucovina): pe roșu, un cap de zimbri negru, stea de aur între coarne la dextra, o roză și la senestra o semilună conturnată, de același metal.

În cartierul al treilea sunt reprezentate armele Banatului cu fostul Banat Românesc al Severinului: roșu cu un pod de aur cu două arcade, ridicat din piatră de râu pe valuri, în culori naturale (podul lui Traian) și un leu de aur ieșind din pod.

Cartierul al patrulea cuprinde armele fostului Principat al Transilvaniei (cu Crișana și Maramureș), azur și aur, tăiat printr-o fascie micșorată, roșie, cu acvila neagră, cu cioc de aur, ieșind din fascie, însoțită la dextra de un soare de același metal și de semiluna conturnată, de argint la senestra; în vârf, șapte turnuri cu două rânduri de creneluri (trei sus și patru jos) având fiecare două ferestre și porțile închise.

În insițiune, sunt reprezentate armele Dobrogei: azur, cu doi delfini de aur, afrontați cu cozile ridicate în sus. Peste toate ecusonul sfertuit, argint și negru, cu armele dinastiei de Hohenzollern. Pe scutul mare, Coroana de Oțel a României. Suportii sunt reprezentați de doi lei afrontați de aur, puși pe arabescuri tot de aur.

Scutul este însoțit de un colan al Ordinului Regele Carol I. Pe eșarfă albastră, tivită cu aur este înscrisă deviza Casei domnitoare de Hohenzollern, cu litere de aur: **NIHIL SINE DEO**.

Pavilionul de purpură, tivit cu franjuri de aur, căptușit cu hermină, este timbrat de coroana regală din aur, împodobit cu pietre prețioase. Această stemă a fost folosită până în anul 1947 (Cernovodeanu, 2005, 413-415).

Trebuie să precizăm faptul că obiectele din metal de uz cotidian din patrimoniul Muzeului Municipiului București sunt gravate cu stema Principatelor Unite din anul 1863, a cărei compoziție cu mici modificări este folosită până în anul 1872.

Deosebit de expresivă este stema Principatelor Unite reprezentată în relief cu deviza **TOȚI ÎN UNU**, pe un ceainic, care face parte dintr-un serviciu de 11 ceainice, din metal comun (staniu-cositor), care a aparținut domnitorului Alexandru Ioan Cuza, realizat în Anglia, la Londra de către firma MAPPIN&COMP. (fig. 7). Aceeași reprezentare heraldică se află pe două letiere din metal comun, ce fac parte din același serviciu care a aparținut domnitorului Alexandru Ioan Cuza (fig. 8). Din aceeași categorie fac parte și 30 de suporturi pentru tacâmuri, din alamă argintată, care pe talpa ovală au gravată stema Principatelor Unite în relief (fig. 9).

Tot pentru uzul curent al domnitorului Alexandru Ioan Cuza au fost realizate și alte piese deosebite: o lingură pentru servit salata, care face parte dintr-un serviciu din

metal comun argintat, bogat decorată cu volute vegetale și cartușe ovale, în care este turnată stema Principatelor Unite, cu căuș din os și mâner dublu (**fig. 10**); trei palete pentru servit tort, din argint, curbate, formă asimetrică, mâner plat, pe avers în medalion se află gravată stema Principatelor Unite, formată dintr-un scut de tip francez modern, scartelat, cuprinzând în cartierele unu și patru, acvila redată din față, cu aripile deschise și orientate în jos, cu capul conturnat, ținând în cioc o cruce latină așezată oblic, în bară, iar în cartierele doi și trei, capul de zimbrou redat din față, cu o stea între coarnele care au vârful puțin recurbat în interior, deasupra scutului se află o coroană princiară închisă terminată cu un glob crucifer, pe revers este gravat *Londra 1860* (**fig. 11**); două polonice, din alamă argintată, frumos decorate cu volute și frunze, pe verso într-un medalion oval înconjurat de ramuri este gravată stema Principatelor Unite în relief (**fig. 12**); trei linguri pentru sos din alamă argintată, decorate cu ramuri și volute, cupa semiovoid, în medalion pe avers au stema Principatelor Unite (**fig. 13**).

Alături de steme, deosebit de spectaculoase sunt monogramele gravate pe obiectele personale de uz curent, majoritatea aparținând familiei regale a României.

O sofisticată monogramă se află gravată pe o lingură din metal comun argintată, un **C** și un **E** adosați sunt grațați pe revers, iar pe avers se află gravat blazonul orașului București, compoziție folosită după anul 1880, reprezentându-l pe Sfântul Dimitrie, protectorul Capitalei, în picioare în uniformă militară, cu sulita în mâna stângă și o cruce în cea dreaptă. Scutul cu sfântul este timbrat de o coroană murală cu creneluri, reprezentând statutul de cetate a Bucureștiului, balaurul lipsește. În partea de jos a scutului se află deviza *PATRIA ȘI DREPTUL MEU*. Aceasta este o lingură jubiliară cu cifra regelui Carol și al reginei Elisabeta, realizată în anul 1869. Data este gravată pe revers alături de monograma princiară surmontată de o coroană închisă. Are cupa semiovoid, ascuțit, mâner plat în formă de vioară (**fig. 14 a, b**).

Pe farfuria unui sfeșnic de cameră din metal comun, se află gravată monograma regelui Carol I, cu cei doi **C** adosați și o cruce germană stilizată, în interior, surmontată de coroana princiară închisă cu un glob crucifer. Marginea cupei și a farfurioarei sunt decorate cu perluțe din același metal (**fig. 15**).

Aceeași monogramă se află gravată și pe patru solnițe din metal comun, care fac parte dintr-un serviciu de 46 de solnițe cu suport emisferic pe 3 piciorușe curbate, din care doar ultimele 4 sunt cu sticlă interioară și monogramă (**fig. 16**).

O piesă deosebit de frumoasă și rar întâlnită în colecțiile din România este o solniță din argint, realizată în Germania, cca. 1892. Are baza circulară, cu corpul tubular, cu suprafață neregulată, având în centru un medalion, format din panglica *Ordinului Jartierei*, surmontată de coroana regală, iar central se află gravate inițialele **F** și **M**. În interior, este căptușită cu un vas din sticlă de forma unei flori (**fig. 17**). Această piesă a fost comandată pentru căsătoria principelui moștenitor Ferdinand cu principesa Maria de Saxa Coburg-Gotha.

O altă piesă rară și frumoasă, care a aparținut reginei Maria a României, este o legumieră realizată în Rusia în perioada anilor 1882-1896, cu cifra mării ducese a Rusiei, Maria Alexandrovna, surmontat de coroana imperială rusă. Piesa masivă din argint i-a fost dăruită principesei Maria a României de către Maria Alexandrovna, mama sa (**fig. 18**).

Monograma reginei Maria a României este frumos gravată și pe o zaharniță din argint, realizată la Londra în anul 1882, semisferică cu striții verticale, grupate sub formă de corolă la bază. Litera **M**, stilizată se află pe corpul vasului, încoronată de o coroană princiară deschisă cu cinci fleuroane (**fig. 19**).

Ultima piesă la care ne vom referi în acest articol este o cană pentru lapte, din argint, care a aparținut regelui Mihai I al României de pe vremea când era copil. Are baza circulară, corp tronconic cu suprafața lisă, subliniat de două registre, de profile fine cu ansă. Pe corp, central este gravată monograma **M** stilizat, în interiorul literei o împletitură din spice. Întreaga compoziție este surmontată de o coroană princiară închisă (**fig. 20**).

Piese din metal cu blazoane și monograme aflate în patrimoniul instituției noastre sunt foarte multe, ele putând constitui, alături de piesele din sticlă și porțelan, subiectul unui catalog cu simboluri heraldice.

Parte componentă a patrimoniului cultural național, aceste obiecte care au aparținut suveranilor României, sunt izvoare istorice cu o valoare incontestabilă. Complexitatea informațiilor transmise de aceste mărturii este determinată, pe de o parte de puterea de expresivitate a simbolului înfățișat pe suprafața lor, pe de altă parte, de faptul că ele reflectă în mod direct gradul de dezvoltare a producției de bunuri materiale.

Fig. 1 Prima decorație instituită de domnitorul Alexandru Ioan Cuza

Fig. 2 Stema Principatelor Române, 1860

Fig. 3 Stema Principatelor Române, 1863

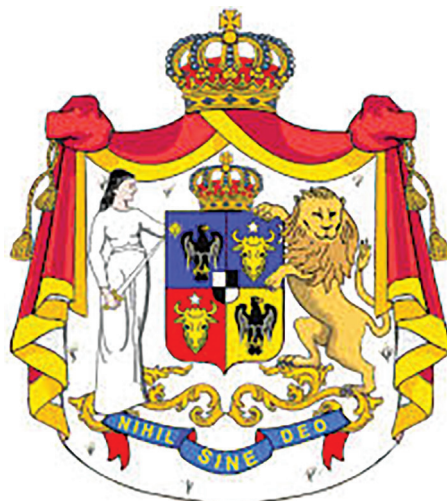

Fig. 4 Stema Principatului Romania, 1867-1872

Fig. 5 Stema Principatelor Române, 1872-1921

Fig. 6 Stema Romaniei Mari, 1921-1947

Fig. 7 Ceainic
nr. inv. 160.295-160.305

Fig. 8 Letieră
nr. inv. 160.307-160.308

Fig. 9 Suport tacâm
nr. inv. 47.523-47.552

Fig. 10 Lingură
nr. inv. 160.319

Fig. 11 Paletă pentru tort
nr. inv. 47.735-47.737

Fig. 12 Polonice
nr. inv. 160.197-160.198

Fig. 13 Lingură
nr. inv. 47.738-47.740

Fig. 14 a și b Lingură jubiliară
nr. inv. 17.396

Fig. 15 Sfeșnic de cameră
nr. inv. 160.314

Fig. 16 Solniță
nr. inv. 163.066

Fig. 17 Solniță
nr. inv. 167.053- 167.057

Fig. 18 Legumieră
nr. inv. 167.706

Fig. 19 Zaharniță
nr. inv. 167.640

Fig. 20 Cană de lapte
nr. inv. 167.646

Bibliografie

- Cernovodeanu, D., 1977, Știința și Arta Heraldică în România, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
- Cernovodeanu, D., 1977, *Bibliografia Heraldicii Românești*, București.
- Cernovodeanu, D., 2005, *Evoluția armelor Țărilor Române de la apariția lor și până în zilele noastre (sec. XIII-XX)*, Editura Istros, Brăila.
- * * * *Dicționar al Științelor Speciale ale Istoriei*, 1982, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
- Dogaru, M., 1981, *Aspirația Poporului Român spre Unitate și Independență*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
- Dogaru, M., Berindei, D., 1993, „Stemele României Moderne și Contemporane”, *Magazin Istoric*, s.n., nr. 27, 4, București.
- Dogaru, M., 1994, *Din Heraldica României*, Editura Jif, București.
- Dogaru, M., 2004, *Bibliografia Heraldicii Românești*, Editura Ministerului Administrației și Internelor, București.
- Moisil, C., 1939, *Mihail Kogălniceanu și Heraldica Națională*, Editura Fundației Culturale „Mihail Kogălniceanu”, București.
- Szemkovics, L. Ș., 2015, *Steme din Emblemele unor Matrice Sigilare care au aparținut suveranilor României (1867-1947)*, Editura Istros, Brăila.